

הלכות לא ילבש גבר

שיעור

ב

העברת שער מהגוף

דאורייתא או דרבנן
ומספרים שלא כעין תער

חורף
שנת תשפ"א

תוכן העינינים

1	איסורו מדאורייתא או מדרבנן.....
1	הסוגיא
1	גמ' נזיר דף נח: - נט.....
1	הראשונים.....
2	התוס'
1	הרי"ף
2	הרמב"ם
2	עבודה זרה פרק יב' הלכה ט.....
3	הרא"ש
4	הסמ"ג
4	הנמוקי יוסף
5	סיכום השיטות.....
5	הפוסקים
5	שולחן ערוך יורה דעה סימן קפב' סעיף א
6	הגר"א
6	העברת שער בית השחי וערוה, שלא כעין תער
6	הראשונים.....
6	הרא"ש
7	הסמ"ג
8	הרשב"א
9	הפוסקים

העברת שער מהגוף איסורו מדאורייתא או מדרבנן

הסוגיא

גמ' נזיר דף נח: - נט.

נח: אמר רב, מיקל אדם כל גופו בתער. מיתיבי, המעביר בית השחי ובית הערוה, הרי זה לוקה. הא בתער, הא במספרים. והא רב נמי בתער קאמר, כעין תער.

זהו גירסת ספרים שלנו, וגירסת הבה"ג הוא:

אמר רב מקל אדם את כל גופו בתער. מיתיבי המעביר בית השחי ובית הערוה, הרי זה לוקה. כי קאמר רב בשאר אברים, אבל בית השחי ובית הערוה לא אמר. ושאר אברים מי שרי, והא תניא העברת שער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים? [אלא (יש שגרסו אלא, ויש שלא גרסו אלא)] כי קאמר רב מספרים, וכי תניא ההיא בתער. והא רב בתער אמר, אימא כעין תער.

לכל הגירסות הגמ' ממשיכה כדלהלן:

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, המעביר בית השחי ובית הערוה, לוקה. מיתיבי, העברת שיער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים, מאי לוקה נמי דקאמר מדרבנן. איכא דאמרי אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה, משום לא ילבש גבר שמלת אשה. מיתיבי העברת שיער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים. הוא דאמר כי האי תנא, דתניא המעביר בית השחי ובית הערוה, הרי זה עובר משום לא ילבש גבר שמלת אשה.

הראשונים

הרי"ף

ז"ל במכות דף ד., אמר רב, מקל אדם את כל גופו בתער. מיתיבי, המעביר בית השחי ובית הערוה, הרי זה לוקה. כי קאמר רב בשאר אברים, אבל בית השחי ובית הערוה לא אמר. ושאר אברים מי שרי, והא תניא, העברת שער אינה מדברי תורה, אלא מדברי סופרים. קאמר רב מספרים, וכי תניא ההיא בתער. והא רב בתער אמר, אימא כעין תער. אמר רב חייא בר אבא א"ר יוחנן, המעביר בית השחי ובית הערוה, הרי זה לוקה, מאי לוקה, מכת מרדות מדרבנן.

הרי נראה שפסק הרי"ף כרב, וגרס כגירסת בה"ג בלי אלא, וגם פסק כלישנא קמא דרבי יוחנן, שהעברת שער הוא רק מדרבנן. אם כן מסתבר שגם למד שלרב הוי כאן רק איסור דרבנן. ואם כן לכאורה, יפרש גם הברייטא שהגמ' מביאה על רב, שהוא כלשון ר' יוחנן, המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה, דהיינו מכות מרדות מדרבנן. אם כן לרי"ף אין כאן איסור דאורייתא, אף בבית השחי ואף אם העביר בתער.

ולכאורה צריך עיון, אם כן למה פרט ר' יוחנן, והבחינתא, המעביר שער בית השחי ובית הערוה לוקה, מכת מרדות מדרבנן, הרי גם שאר הגוף אסור מדרבנן, ומאי שנא בית השחי ובית הערוה משאר הגוף? ואפשר לתרץ זאת בחד משני תירוצים.

חדא, הברייתא האוסרת בית השחי, ורבי יוחנן, סתמו, ואם כן מדברים על כל מיני העברת שער, בין בתער ובין במספרים. ומוסיפים שאף במספרים אסור בבית השחי, ולוקין מדרבנן, אבל בשאר הגוף במספרים מותר. והברייתא של העברת שער כל הגוף, אף בית השחי הוא רק מדרבנן, על כרחך מדבר על תער, כדי שלא יסתור דינו של רב. והברייתא יתפרש שהעברת שער אף היכא שהוא אסור, הוא רק אסור מדרבנן. ורב בא לברר שעל ידי מספרים לא דיברה הברייתא, שהיא מותרת בכל שאר הגוף.

שנית, הברייתא ורבי יוחנן, באים לומר שעל העברת שער בית השחי ובית הערוה, יש מלקות מדרבנן, בין בתער ובין במספרים. והברייתא השנית שכל הגוף הוא אסור מדרבנן, מדברת על תער, וזה נכון שכל הגוף הוא רק אסור מדרבנן, אבל בבית השחי יש גם מלקות. ורב מברר זאת, שרק בתער אסרה הברייתא ולא במספרים, בשאר הגוף.

בין לתירוץ זה ובין לתירוץ זה, בין במספרים ובין בתער, בין שאר הגוף ובין בבית השחי ובית הערוה, הוא רק אסור מדרבנן. אבל תירוץ השני, שמחלק שרק לוקין על בית השחי וערוה, קצת יותר דייקא. שלתירוץ ההיא, הברייתא ורבי יוחנן, דוקא אמרו שלוקין על בית השחי ובית הערוה, ולא על שאר הגוף. אבל לתירוץ קמא, אף שזה נכון שרק שם לוקין במספרים, אבל הוא להם לפרש זאת, שעל שאר הגוף גם לוקין, אם מעברים במספרים.

הרמב"ם

עבודה זרה פרק יב' הלכה ט

ט העברת השיער משאר הגוף כגון בית השחי ובית הערוה אינו אסור מן התורה אלא מדברי סופרים והמעבירו מכין אותו מכת מרדות. וכו'. ומותר להעביר שיער שאר איברים במספריים בכל מקום.

הרי פסק מפורש שהכל הוא רק אסור מדרבנן. ומשמעות לשונו שרק לוקין על בית השחי ובית הערוה, ולא על שאר הגוף. שרק כתב מפורש שיש איסור, בבית השחי ובית הערוה, ולוקין עליה, אבל על שאר הגוף רק רמז לנו שיש איסור, שצריך לדייקו, מזה שרק היתר במספרים. ולכאורה יצא לו להרמב"ם לפרש זאת, משום קושיא דלעיל, שאם באמת כל הגוף אסור בתער, למה הברייתא ורבי יוחנן, כתבו דוקא שעל בית השחי וערוה, לוקין. אלא רואין שדייקו לומר שרק על זה לוקין, אבל על שאר הגוף אף שהוא אסור בתער, אין לוקין עליו.

התוס'

התוס' יבמות דף מח. ד"ה לא עשה רגליו, מוכחים שצריך להיות היכי תימצא שהבערת שער אף מבית השחי וערוה אינה אסורה מדאורייתא. דאי הכל אסור מדאורייתא איך

משמע שהיה מפיבושת מעביר שער בית השחי. וזה מקצת לשונם, ולפי זה [היינו לפי גירסת הבה"ג, ובלי לגרוס אלא] בשאר אברים לא שרי אלא במספרים. ובית השחי ובית הערוה, אפי' במספרים אסור, ומדרבנן, דלא תקשי הך דהכא, עכ"ל. אבל יותר מזה לכאורה ליכא למידק בברירות אי סברי דבתער הוי איסור תורה, או גם כן רק אסור מדרבנן. שרק באו לפרש, שלכל הפחות איסור מספרים היוצא מגירסא זו, הוא רק דרבנן, שלא תיקשי ממפיבושת. אבל איסור תער יש לומר שהוא דאורייתא, ויש לומר שהוא דרבנן, אם כן אין הכרע.

הרא"ש

הרא"ש מכות פרק ג סימן ד' בענין זו, מביא דברי הרי"ף שהעתיקתי למעלה, כדרכו. ומסיק הרא"ש עליהם הכי, אלמא שאר אברים שרי במספרים, בית השחי ובית הערוה, אפילו במספרים אסור, עכ"ל. אבל הרא"ש משמיט סיפא דהרי"ף, ולא הביא שום אחד מלשונות של רבי יוחנן. אם כן משמע שלא סבר כהרי"ף, שיש לפסוק כלישנא קמא דרבי יוחנן, שהוא רק איסור דרבנן.

ויותר מזה ביבמות פרק יב' סימן ח', הרא"ש אחר שמביא גירסת הבה"ג, שמיניה יוצא שיש איסור לגלח בית השחי ובית הערוה, אף במספרים, כתב וז"ל, והא דמשמע ממפיבושת דשרי לגלח, היינו במספרים, דאינו אסור אלא מדרבנן, ואותה שעה עדיין לא נאסר, עכ"ל. שמשמעותו נראה ברורה שרצה לומר שצריך לאוקמי דוקא במספרים, כי אי אפשר לומר שגילחו בתער, דאם כן הוי אסור מדאורייתא. שהרא"ש בא כמתרץ קושיא זו של מפיבושת, ואי סבר שגם תער הוי דרבנן, הוי ליה לומר שכל האיסור מדרבנן, וגם אינו משמע שהוא מסופק אי הוי דאורייתא, ואומר בדרך לכל הפחות, וכמו שכתבתי בתוס', שאם כן הוי ליה למימר לשון כזה, או, היינו לכל הפחות במספרים, או, דמספרים לכל הפחות אינו אסור אלא מדרבנן.

ונראה שמחמת הקושיא שהיקשנו לעיל סבר הרא"ש הכי. שאם נאמר שבאמת הכל רק איסור דרבנן, למה הברייטא ורבי יוחנן פרטו שלוקין על בית השחי וערוה, הרי אף שאר הגוף הוא אסור מדרבנן. אלא זה מראה שעל בית השחי ובית הערוה יש איסור דאורייתא, ולכן כתבו שלוקין, ושאר הגוף הוי רק איסור דרבנן. אבל עדיין צריך לומר שאף בבית השחי, במספרים אין איסור דאורייתא, כי אם כן איך מפרשים הא דמפיבושת היה מגלחו. וזה ניחא לפרש הגמ' כשמיישבת שיטת רב עם הברייטות. שהברייטא שאומרת שלוקין על בית השחי וערוה, היינו מלקות מדאורייתא, ודוקא בתער. הברייטא שכל הגוף הוא מדרבנן, היינו בתער, חוץ מבית השחי וערוה. או שאפשר לפרשו שלצדדין קתני, כל הגוף מדרבנן, שאר הגוף, מדובר בתער, ובית השחי וערוה מדובר במספרים. ורב מתיר מספרים כעין תער בשאר הגוף.

ואף שללשון הראשון של רבי יוחנן על כרחך הגמ' לא סברא הכי. שהגמ' מקשה על רבי יוחנן שאמר שלוקין על בית השחי, מהברייטא שסתמא, שכל הגוף הוא רק דרבנן, ולא תירצה שהיינו חוץ מבית השחי, או שלצדדין קתני. הרא"ש לא פסק כאותו לשון,

מדהישמיטו, ואפשר שנטה מפירושו של הרי"ף כנ"ל, מהקושיא בלשון הברייתא, למה כתבה שרק לוקין על בית השחי ולא על שאר הגוף. ולא ניחא ליה לחלק שרק לוקין על דרבנן זה, ולא על דרבנן זה, כי למה נחלק במלקות באיסור דרבנן.

הסמ"ג

זה לשון הסמ"ג לאוין ס', אחר שפסק כלישנא בתרא דרבי יוחנן שהעברת שער בית השחי הוא דאורייתא, ואחר שמביא גירסת הבה"ג ברב, משמע לפי גירסא זו, כי דווקא בשאר אברים מתיר רב במספרים כעין תער, אבל שער בית השחי ובית הערוה, אף במספרים כעין תער, אסור. רק שהוא מדברי סופרים, שהרי אינו לוקה אלא בתער. ומה שכתוב במפיבושת לא עשה רגליו, וכו'. צריך לומר דבימי דוד עדיין לא גזרו על כך, עכ"ל. והוא מפורש כמו שפירשנו שיטת הרא"ש. אלא שזה שכותב שהרי אינו לוקה אלא בתער, שמשמע שהוא פשוט, לא ידעתי למה, וברא"ש פירשתי שלמדו ממפיבושת, אבל מהסמ"ג משמע שפשיטא ליה הכי בלי זה.

וממשיך הסמ"ג לפרש גירסת הבה"ג השנית, וז"ל, וחוזר בו מן תירוץ הראשון, דודאי במספרים [כעין תער], מותר, אף בית השחי ובית הערוה. ובתער, אסור מן התורה, ושאר איברים, אסורים בתער, מדברי סופרים, עכ"ל.

נמצא שלסמ"ג יש איסור דאורייתא לכל הגירסות ולהלכה, בתער בבית השחי וערוה, ואיסור דרבנן, בתער בשאר הגוף. ויש מחלקות הגירסות אי יש גם איסור דרבנן במספרים בבית השחי וערוה.

הנמוקי יוסף

הנמוקי יוסף על הרי"ף הנ"ל, מפרש שיטת רב, בדיוק כמו הסמ"ג, (הוא מביא שתי הגירסות, ומפרש הגירסא שיש בו אלא בדיוק כמו הסמ"ג, והגירסא הראשון מביא אבל לא מפרש, ומסתמא יפרשו גם כן כהסמ"ג). ונמצא שסבר בשיטת רב שיש איסור דאורייתא בתער בבית השחי וערוה. אבל שוב כותב על דברי רבי יוחנן בלישנא קמא שמביאו הרי"ף, מכת מרדות. דסבר ר' יוחנן שאינו אסור אלא מדברי סופרים, ויש מפרשים דר' יוחנן אפי' במספרים כעין תער קאמר שאסור מדרבנן, עכ"ל. וזה כנ"ל שללישנא קמא דרבי יוחנן על כרחך לומר שסבר הגמ' שאף בית השחי הוא רק איסור דרבנן. שלא רצתה לתרץ דרבי יוחנן דוקא בתער ובית השחי מחייב מלקות, והברייתא שכל הגוף מדרבנן, היא מדברת בתער, וחוץ מבית השחי.

והנמוקי יוסף שהולך על הרי"ף שמביא רק הלישנא קמא, היה צריך לבארו. נמצא שהמשמעות איך שמפרש הנמוקי יוסף את שיטת הרי"ף, שפוסק כרב, וכפי איך שהגמ' מפרשו. שלדינא יוצא שתער אסור בכל הגוף, ומספרים בבית השחי. אבל בזה שרב סבר שיש איסור דאורייתא, בזה לא פסק כרב, אלא כרבי יוחנן ללישנא קמא, שאף בזה הוא רק איסור דרבנן. וצ"ע למה פירש דברי הרי"ף הכי, ולא רצה לפרש שלשיטתו גם רב יסבור שהוא רק דרבנן. ואולי משום שסבר שמה שכתבנו לעיל לתרץ שיטת הרי"ף

והרמב"ם, איך פירשו את הברייתא שאומרת שיש מלקות דוקא על בית השחי, הוא דחוק. וכנ"ל, למה הברייתא מייחדת איסור דרבנן, או מלקות דוקא על בית השחי, והרי על כל הגוף איכא איסור דרבנן. לכן פירש ברב שבאמת סבר שיש איסור דאורייתא, ודוקא בבית השחי.

אבל ברבי יוחנן בלישנא קמא מוכח כנ"ל לדחוק כמו שדחקנו לעיל, שרק בבית השחי איכא מלקות, או שרק בבית השחי אסור במספרים, מדרבנן. ולכן כיון שהרי"ף נראה שפוסק כמותו, היה מוכח לפרש דבריו, ולהודות, שללישנא קמא אין הכי נמי רבי יוחנן סבר שיש רק איסור דרבנן. אבל באמת עדיין צריך עיון לי בדבריו, שמאחר שכך פוסק הרי"ף, אם כן להלכה סבר שיש לדחוק הכי, אם כן למה לא נשווה דברי רבי יוחנן, ודברי רב לגמרי.

סיכום השיטות

הרי"ף והרמב"ם פוסקים שיש רק איסור דרבנן בהעברת שער, בין בשאר הגוף, ובין בבית השחי וערוה. ומשמעות הרמב"ם הוא שיש חומר באיסור דרבנן של העברת שער בית השחי וערוה, שרק שם איכא מלקות דרבנן, בין אם העביר בתער ובין אם העביר במספרים. אבל בשאר הגוף, אף שיש איסור דרבנן להעבירו בתער, אין לוקים עליו מכת מרדות. אבל הרא"ש נראה שפוסק שיש איסור דאורייתא וחיוב מלקות, להעביר שער בית השחי וערוה, בתער, אבל במספרים אף הוא מודה שיש רק איסור דרבנן. והסמ"ג, כתב מפורש הכי, שפוסק שיש איסור דאורייתא בהעברת שער בית השחי וערוה, בתער, אבל לא במספרים. וכשיטת הסמ"ג כן כתב הסמ"ק מפורש מצוה לג, והוא גם כמעט מפורש בדברי הראשונים סימן שפה שפו. נמצא שהרי"ף והרמב"ם פוסקים שהוא דרבנן, אבל הרא"ש והסמ"ג והסמ"ק והראשונים פוסקים שהוא דאורייתא.

הפוסקים

שולחן ערוך יורה דעה סימן קפב' סעיף א

א המעביר שער בית שחי ובית הערוה, אפילו במספרים כעין תער, היו מכין אותו מכת מרדות. וכו'. הגה וכו'. ומותר להעביר שיער (שאר) איברים במספרים בכל מקום.

הרי פסק השולחן ערוך, וכן סתם לו הרמ"א, כשיטת הרמב"ם והרי"ף, שיש רק איסור דרבנן, אף בהעברת שער בית השחי וערוה. ושאר השיטות לא הביא כלל להלכה, וצריך עיון למה. ואחר שעברתי על סוגיא, מצאתי שכבר עמד בזה החדרי דעה, בהגהותיו על שולחן ערוך כאן. וז"ל, הב"י כתב דדעת הרמב"ם והרי"ף והרא"ש דהוא מדרבנן [לכאורה הב"י לא כתב שהרא"ש סבר שהוא דרבנן, רק השוה דעת הרא"ש להרי"ף ורמב"ם בזה שפסק שאף מספרים אסור בבית השחי, וצריך עיון כוונתו. ונראה שצריך לומר שסבר שאילו סבר הב"י שהרא"ש חולק עליהם בזה שהם סברו שיש כאן רק איסור דרבנן, לא היה סותם להשוות דעתם, אלא היה מפרש מאי דאיכא בינייהו]. והנה מה שכתב דדעת הרא"ש דהוא דרבנן לא ידעתי מנליה. דהרא"ש לא הביא כלל לישנא דרבי יוחנן, ופרק מצות חליצה כתב בהדיא אהא דולא עשה רגליו דמפיבשות, דהוה במספרים כעין תער, דזה הוה גזירה דרבנן ועדיין לא גזרו בימיו, ע"ש. מוכח בהדיא, דהא בתער, ודאי הוה דאורייתא. וכו'.

וגם הב"י הביא בעצמו דברי הסמ"ג, דכתב בהדיא שהוא דאורייתא, וכו', וצ"ע, עכ"ל, עיי"ש יתר דבריו.

ועיין גם בב"ח בריש הסימן שמפרש שיטת התוס' והרא"ש, מפרש שיטתם בדרך שסברו שהוא דאורייתא, אף שלא דן על זה מפורש, אלא כך פירשם כאילו הדבר מבואר. ונראה מדבריו שסבר שהכי פשוט שיטתם, אבל לא ביאר למה. ובשלמא שיטות הרא"ש הראיתי שמשמעותו שסבר שהוא דאורייתא, אבל בעלי התוס' מניה ליה. ואולי סבר שכיון שלא כתבו שהוא דרבנן, ופשוט סוגית הגמ' ששיטת ר' אליעזר ברבי יעקב, שהלכה כמותו, שהוא דאורייתא, כך יצא שיטתם. וזה שסברו הרי"ף והרמב"ם שהוא רק דרבנן, היה צריך הב"י והב"ח להאריך בזה איך פירשו הסוגיא, ואילו סברו התוס' הכי היה להם לבאר.

הגר"א

ז"ל הגר"א ס"ק ב, אהא דפסק שולחן ערוך שהוא דרבנן, כלישנא קמא דר' יוחנן שם, משום דברייתא דהעברת שער כו' כוותיה, וגמ' פריך מינה לרב, ש"מ דכוותה קי"ל. וכמ"ש הרי"ף בספ"ד דעירובין וש"מ. רמב"ם וטור [לא ידעתי למה כתב הטור, שלכאורה לא ביאר הטור ענין זה, אי הוה דאורייתא או דרבנן, ונראה שצריך לומר שסבר שמאחר שהטור כתב אסור, ולא חייב, זה ראייה שסבר שהוא רק איסור דרבנן], וש"פ. אבל הסמ"ג פסק כלישנא בתרא דר"י, משום דראב"י כוותיה, כמ"ש"ש, וקי"ל כראב"י, (אף בברייתא כמ"ש ביבמות ל"ז ס' א') ועמ"ש בס"ה, עכ"ל. ואף שיש כלל בפוסקים שאם מסיקים דבריהם במילת, "אבל", שכוונתם לפסוק כמו האבל, כאן אי אפשר לומר הכי, שהגר"א סיים לעיין מה שכתב בסעיף ה', ושם בס"ק ו' סיים, ודלא כסמ"ג. ולא זכר שר קדשו כל הראשונים שכתבנו שפסוקים שהוא דאורייתא.

סיכום

אם כן יצא לן שהשולחן ערוך פוסק שהוא דרבנן, וסתמו ליה הרמ"א והט"ז והש"ך, והגר"א מפרש פיסקו של הש"ע ונראה כמסכים לו, וכן יתר הנושא כלים על הדף סתמו בזה לשולחן ערוך. ובעניותי הראיתי, שיש גם כמה ראשונים שסוברים שהוא דאורייתא, וכן נראה שמפקפק החדרי דעה הנ"ל על פסק זה, אבל למעשה כבר הוראו לנו גדולי הפוסקים, שהוא דרבנן, ובודאי דעתי בטלה לדעתם הרחבה. אבל זאת אומר, שאין להתעלם מזה שנראה שכמה ראשונים סברו שהוא דאורייתא, ועל כן אם דנים במקרה של ספק, ואין הספק ברור, אין למהר להקל בזה, לעניות דעתי.

העברת שער בית השחי וערוה, שלא כעין תער

הראשונים

הרא"ש

הב"י אחר שפירש לן איך שלמד שיטת הרמב"ם והרי"ף והרא"ש, שכולם פוסקים שאסור לגלח בית השחי וערוה אף במספרים, מסיק ז"ל, ומכל מקום משמע שכל מספרים האמורים

בענין זה כעין תער הם אבל שלא כעין תער אפילו בית השחי ובית הערוה שרי דבכהאי גוונא לא הוי תיקון אשה כלל, וכן נראה מדברי הרא"ש וסמ"ג, עכ"ל. זה שכתב שנראה כן מדברי הרא"ש, צריך עיון כוונתו בזה, ואפשר שמדייקו מדברי הרא"ש במכות, שכתב, אלמא שאר אברים שרי במספרים, בית השחי ובית הערוה, אפילו במספרים אסור, עכ"ל. וסובר הב"י שפשטות המשמעות הוא שמאי דהיתר בשאר אברים, שהוא מספרים כעין תער, אסור בבית השחי וערוה. ואם לא נאמר הכי נצטרך לפרש דברי הרא"ש ששאר אברים מותרים כעין תער, אבל בית השחי לא מיבעי שזה אסור, אלא אף יותר מזה אסור, שאפילו שלא כעין תער אסור. אבל בודאי אין זה ראיה מוכרחת, שאפשר לפרש דבריו, שמספרים בכל ענין מותרים בשאר אברים, ובית השחי בכל ענין אסורים.

הסמ"ג

הב"י כנ"ל גם סיים שכך נראה מדברי הסמ"ג. ודיוקו מהסמ"ג חזר לפרשו להלן מזה בב"י. וז"ל, וסמ"ג כתב וזה לשונו, בתשובת הגאונים כתוב, דבית השחי ובית הערוה, אם מגלח מראשו ועד רגליו מותר. פירוש, במספרים כעין תער, כדמשמע לשון רב, מיקל אדם כל גופו בתער עכ"ל. ולפי הטעם שכתבו התוספות, ורבינו, אפילו בתער ממש שרי. ונראה לי, דגם סמ"ג סבר הכי, ומה שכתב פירוש במספרים כעין תער, לאו אתשובת הגאונים דסמיך ליה קאי, אלא אמספרים שהזכיר כמה פעמים אתא לפרושי, דהיינו דוקא כעין תער. ודייק לה מלישנא דרב, אבל שלא כעין תער, ליכא מאן דאסר, דלאו תיקון אשה הוא, כמו שכתבתי בסמוך, עכ"ל. הב"י תחילה כותב שאין לפרש הסמ"ג כפשוטו, שסבר הסמ"ג שרק היתירו הגאונים לגלח כל גופו במספרים, אבל לא בתער. שלפי טעם התוספות שהוא ניוול לו, ועושהו לרפואה, גם בתער לישתרי. לכן סבר הב"י שצריך לפרשו שחוזר על כל דבריו, ומפרש שמספרים בענין זה, הכוונה למספרים כעין תער. והסמ"ג כתב שכך משמע מלשונו של רב, ונראה שרצה לומר, שמזה שרב אמר תער, וכוונתו למספרים כעין תער, איכא למידק שבנדון זה, כשמדברים על מספרים, הכוונה מספרים כעין תער.

אבל הב"ח שם חלק על פירושו של הב"י, ודחה תחילת דבריו, שאמר שלפי טעם שכתבו התוס' והטור, לפרש פסק הגאונים, אף בתער הוה ליה להתיר. וז"ל, אבל ליש אומרים דהחמירו חכמים בבית השחי והערוה לאסור אפילו במספריים כעין תער, הכא לא היתירו משום רפואה, אלא במספריים כעין תער. וזו היא דעת הסמ"ג לאוין ס', דהביא תשובת הגאונים, וכתב עלה פירוש במספריים כעין תער, כדמשמע לשון רב, מיקל אדם כל גופו בתער, עכ"ל. ולכאורה אין הבנה למ"ש כדמשמע לשון רב וכו', ונראה דרצה לומר, דמשמע מלשון רב, דאמר מיקל אדם וכו', דלאיזה צורך אמר מיקל אדם, הוה ליה לומר מגלח אדם. אלא בעל כרחך, דמיירי במי שיש לו מיחוש וחולשא, ומגלח כל גופו להקל מעליו, דשרי במספריים, כעין תער, אף בבית השחי והערוה, עכ"ל. ופירושו ברב הוא בודאי חידוש גדול, ולכאורה גם נצטרך לתרץ דברי המקשן והתרצן על דברי רב, שהקשה והתניא המעביר וכו', לוקה, ומתרץ שרב רק קאי על שאר הגוף, וכו', ולדברי הב"ח מה היה קשה שאני רב שלרפואה עבד.

על כל פנים שיטת הסמ"ג בשאלה דידן מספרים שלא כעין תער, אינו ברורה.

הרשב"א

הרשב"א בתשובה חלק א סימן קו, כתב מפורש לאסור זאת, וזה מקצת לשונו, ותדע לך, דאם איתא דשרי רב בית השחי ובית הערוה, כלל, טפי הוה ליה לאשמועין כח דהיתירא בדידהו. אלא מדלא אשמעין היתירא בדידהו, שמע מינה דלעולם אסורין להקל, כלל. ועוד דבהדיא אמרה רבי חייא לרב, דגרסינן התם, בעא מיניה רב מרבי חייא, מהו לחוך? אמר ליה אסור. בבגדו מאי? אמר ליה מותר. ומדלחוך אסור, כל שכן להקל במספרים, שלא כעין תער. ומהיאי בעיא נמי, דבעא מיניה מהו להקל, ואסר ליה, שמעין לה. מדאמר ליה רב, והא קא גדל, וקא מצטער, ואמר ליה בר פחתי גבול יש לה. מאי קשיא ליה לרב, ומאי קא צריך לאהדורי ליה הכי, דהא כיון דאפשר להעביר במספרים, אף על גב דאינו כעין תער, הא לא מצטער. אלא ודאי פשיטא דבכל ענין אסור, עכ"ל.

אם כן יש לרשב"א בזה בעיקר שתי ראיות:

חדא, שאם לחוך אסור, כל שכן מספרים שלא כעין תער. אבל ראיה זאת לכאורה איכא למידחי בקלות, שלחוך הוא יותר קרוב לתער, שמדובר שכוחך עד שעוקר השער, דומיא דתער. מה שאין כן מספרים שלא כעין תער, אינו דומה כלל לתער. וכך באמת דחה ראיה זו בשו"ת פרח שושן חלק יורה דעה כלל ו סימן ב, ז"ל, ויש ליישב דס"ל דלחוך נראה לאסור טפי לפי שמשיר השערות מעיקרם, וכמו שעושים הנשים להזקק לבעליהן, ואית ביה משום לא ילבש גבר, אבל במספרים כיון שנשאר עקרי השערות מותר שאין זה דומה ללא ילבש, עכ"ל. ופירוש זה על כרחך שנצטרך לאומרו לפי גירסתנו וגירסת הבה"ג אם אלא, שלגרסות אלו הרי מותר לגלח בית השחי במספרים אפילו כעין תער, ואיך אסר רב חייא לחוך שם, ועל כרחך שלחוך הוא יותר קרוב לתער, ממספרים כעין תער.

שנית, ראיה משאלת רב לרב חייא והא קא גדיל, כלומר קא מצער ליה, ואין מותר לגלחו שלא כעין תער, מה צער איכא. גם ראיה זו איכא למידחי כפי איך שפירש ר"ת (בתוס' יבמות שם, וברא"ש יבמות שם) את השאלה שם. שר"ת פירש ששאלתו אינו משום שבאמת מצטער, אלא כיון שעושה זאת מחמת צער לישתרי, ואף בתער לישתרי, שלא הוי דומיא לתקוני נשים שעושים כדי להתנאות. וכל הפוסקים להלן על סעיף ה', הביאו ר"ת זו לראיה, שיש לחלק בין אם כוונתו להתנאות, או לדבר אחר. ובמקום אחר הארכתי להקשות עליהם, שהרי ר"ת שם הולך לפי גירסת הבה"ג אם אלא, עיין שם שגם תירצתי קצת, אבל כאן אין מקומו. וכן מצאתי שהפרח שושן דחה ראיה זו גם כן מפירוש ר"ת.

וכבר תמה הפרח ששון שם על הב"י, שלא הביא שו"ת הרשב"א זו. ואולי אפשר לתרץ קצת, שבשו"ת הרשב"א חלק ה' רעא' שהביא הב"י, הרשב"א שם כותב שתי פירושים על שאלת רב לרב חייא, למה היה סבר רב שהוא מותר מחמת צערו, והיה רב חייא מודה לו, אילו סבר שיש בזה מספיק צער. פירוש הראשון הוא משום במקום צער לא גזרו רבנן. ופירוש זה עלה יפה אם שו"ת הרשב"א האחר, שמביא ראיה ממעשה זה לאסור, אף שלא כעין תער. אבל שוב כותב פירוש שנית והוא כסברת ר"ת, והוא משום שאינו עושה להתנאות אלא לרפואה. ולפירוש זה כנ"ל אפשר לדחות הראיה משם, שאף שרב לא היה

בצער, שהיה יכול להנצל מצער אם היה רוצה, אבל סבר שהוא מותר מחמת זה, שרק מכיון להציל מצערו. אם כן סבר הב"י שכך גם פירש ר"ת, יש לתפוס פירוש האחרון הזה של הרשב"א. אבל בודאי שאין זה פירוש כל הצורך שבודאי היה להב"י להביאו ולהסביר אם סבר כוותיה או לא.

הפוסקים

כבר כתבנו שהב"י סבר כסברא פשוטא, שאין לאסור מספרים שלא כעין תער, שאין זה דרך נשים, וגם סבר שהוא משמעות הרא"ש והסמ"ג. ועיקר דבריו, לא מצאנו שחלק עליהם הב"ח, רק חלק על פירושו בסמ"ג.

שולחן ערוך שם נראה שפוסק כמו שסבר בב"י ששם שפסק כנ"ל, המעביר שער בית שחי ובית הערוה, אפילו במספרים כעין תער, היו מכין אותו מכת מרדות, ע"כ. הרי שינה מלשון הרמב"ם קצת, וכתב המעביר אפילו במספרים כעין תער, שאיכא למידק מיניה, הא שלא כעין תער אינו אסור. וכך פסק גם בשו"ת פרח ששון (מציינו הגליון רע"א אבל על בנוגע לדבר אחר). ואף שהרשב"א כתב מפורש הוא אסור, ולא הביאו הב"י, ואם כן איכא למימר שצריך להחמיר כיון שיש ראשון מפורש האוסר. מכל מקום מאידך יש לנו סברת הב"י שסבר שהכי משמעות הרא"ש, וכן סבר שהכי משמעות הסמ"ג (אבל הב"ח חלק עליו בזה), וראיות הרשב"א הרי הראנו, שדחויים הם לפי פירשו ראשונים אחרים, עיין לעיל. אם כן כיון שאף מספרים כעין תער ממש, הוא רק איסור דרבנן לכולי עלמא, נראה שיש לסמוך על הב"י ושו"ת הפרח שושן, ולומר שהוא מחלוקת ראשונים שבדרבנן שומעים להקל. אבל שוב ראיתי שהשבט לוי חלק ו' סימן קיח אות א, חושש לאסור, ומביא שהכי פסק הצמח צדק יו"ד צג, ובד"ת, ושכן מצא גם כן במאירי, ואם כן אני מושך את ידי, עד שיורו בזה, אותם הראוים להורות.